

YASHIL SOLIQ SIYOSATINING KORXONALAR FAOLIYATI VA EKOLOGIK SAMARADORLIKKA TA'SIRI: O'ZBEKISTON TAJRIBASI VA INSTITUTSIONAL YONDASHUV

Nasritdinov Jahongir

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya: *Yashil soliq siyosati iqtisodiy rivojlanish va ekologik barqarorlik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashda muhim fiskal vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu maqolada yashil soliqlarning korxonalar investitsion xatti-harakati, texnologik yangilanish va atrof-muhit samaradorligiga ta'siri tahlil qilinadi. O'zbekiston misolida ekologik to'lovlar tizimi, sanoat emissiyalari va energiya iste'moli o'rtasidagi bog'liqlik empirik ma'lumotlar asosida yoritiladi. Tadqiqot natijalari yashil soliqlarning samaradorligi institutsional sifat, moliyaviy rag'batlar va monitoring mexanizmlariga bevosita bog'liqligini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *Yashil soliqlar; ekologik siyosat; sanoat emissiyalari; energiya samaradorligi; barqaror rivojlanish*

So'nggi yillarda ekologik muammolarning keskinlashuvi davlat moliyaviy siyosatida yangi yondashuvlarni talab etmoqda. Yashil soliqlar tabiiy resurslardan foydalanish va atrof-muhitga zarar yetkazuvchi faoliyatni iqtisodiy jihatdan cheklash orqali korxonalarni ekologik mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga undaydi. Ushbu soliqlar bozor mexanizmlari orqali ekologik tashqi ta'sirlarni ichkilashtirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston sharoitida sanoat ishlab chiqarishining yuqori energiya intensivligi va qazib olinadigan yoqilg'ilarga bog'liqlik yashil fiskal instrumentlarni joriy etishni dolzarb qiladi.

Yashil soliqlar korxona faoliyatida xarajatlar strukturasi o'zgartirib, ekologik xavfli texnologiyalardan voz kechishga undaydi. Ushbu jarayonda soliqlar nafaqat jazolovchi, balki yo'naltiruvchi rolni ham bajaradi. Agar soliq tushumlari ekologik loyihalarga qayta yo'naltirilsa, u holda ijtimoiy qabul qilinuvchanlik va iqtisodiy samaradorlik oshadi.

O'zbekistonda ekologik soliqlar tizimi asosan chiqindilar, atmosferaga chiqariladigan zararli moddalar va suv resurslaridan foydalanish uchun to'lovlarni o'z ichiga oladi.

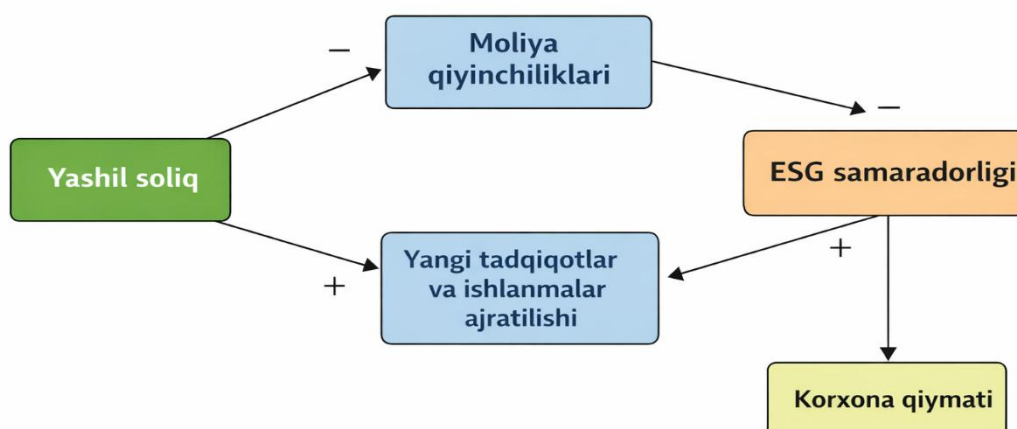
Jadval 1. O'zbekistonda sanoat karbon emissiyalari (2018–2023)

Yil	CO ₂ emissiyasi (mln tonna)	YaIMga nisbatan intensivlik
2018	184	0.63
2019	186	0.61
2020	179	0.59
2021	182	0.57
2022	185	0.55
2023	187	0.53

Manba: O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi

Ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, emissiyalar mutlaq hajmda yuqori bo'lsa-da, iqtisodiy o'sish fonida karbon intensivligi pasayish tendensiyasini namoyon etmoqda.

Yashil soliqlar energiya resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Korxonalar yuqori soliq yukidan qochish maqsadida energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etishga intiladi. Bu esa ishlab chiqarish xarajatlarini uzoq muddatda kamaytiradi.

1-rasm. Yashil soliqlardan ESG samaradorligi va korxona qiymatini oshirishga

Yashil soliqlar noto'g'ri dizayn qilingan taqdirda korxonalar uchun moliyaviy bosimni oshirib, investitsion faollikni qisqartirishi mumkin. Ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun moslashuv mexanizmlarining yetishmasligi xavf tug'diradi. Shu bois, soliq siyosati bosqichma-bosqich va rag'batlantiruvchi mexanizmlar bilan uyg'unlashtirilishi zarur.

Yashil soliqlar O'zbekistonda ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim fiskal vosita hisoblanadi. Ularning samaradorligi institutsional islohotlar, moliyaviy qo'llab-

quvvatlash va shaffof monitoring tizimlari bilan bevosita bog'liq. Yashil soliq siyosatini rivojlantirish mamlakatning uzoq muddatli yashil o'sish strategiyasiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rahmi, N., Selvi, S., & Purwaningtias, A. S. (2024). Urgency and Impact of Green Taxes Implementation in Encouraging Green Business Post Covid-19. *Majalah Ilmiah Bijak*, 21(1), 77–85. <https://doi.org/10.31334/bijak.v21i1.3636>
2. Li, W., Hu, H., & Hong, Z. (2024). Green finance policy, ESG rating, and cost of debt—Evidence from China. *International Review of Financial Analysis*, 92, 103051. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2023.103051>
3. Wu, T. (2024). Green finance reform policy increases corporate hypocritical business strategies: Evidence from the greenwashing behavior. *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, 29(7). <https://doi.org/10.1007/s11027-024-10162-0>
4. Shafi, M., Ramos-Meza, C. S., Jain, V., Salman, A., Kamal, M., Shabbir, M. S., & Rehman, M. ur. (2023). The dynamic relationship between green tax incentives and environmental protection. *Environmental Science and Pollution Research*, 30(12), 32184–32192. <https://doi.org/10.1007/s11356-023-25482-y>
5. Bobojonova, M. J. (2025). GREEN ECONOMY AND ITS DEVELOPMENT STATUS. SHOKH LIBRARY.
6. Bobojonova, M. J., & Naimova, N. A. (2024). A NEW FORM OF OUTSOURCING IN ENSURING SELF-EMPLOYMENT OF THE POPULATION.
7. Jumayeva, Z. B., & Bobojonova, M. J. (2024). MANAGEMENT AND ORGANIZATION OF PRODUCTION IN THE CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT.
8. Bobojonova, M. (2025). PRICES LEVELS IN THE GREEN ECONOMY AND THEIR APPLICATION. *Journal of Applied Science and Social Science*, 1 (1), 109-117.
9. Bobojonova, M. J. (2025). PROMISING WAYS OF SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT IN THE POST-PANDEMIC PERIOD. *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*, 1 (4), 284-291.